

TARİHTE EKMEK AYAKLANMALARI

31 Ekim 2021

Yıldırım Koç

Aç tilki fırın yıkarılmış. İnsanlar gerçekten aç kaldıklarında, ne yapacakları belli olmaz.

Tarihte, insanların gerçekten aç kaldıkları dönemler oldu. Bu dönemlerde de ciddi ayaklanmalar yaşandı.

Mutlak yoksullaşmadan söz etmiyorum. İnsanların gerçek gelirleri veya satınalma güçleri düşebilir. İnsanlar, temel ihtiyaç kabul ettikleri malları alamayabilir. Ancak "açlık" ayrı bir olay. İnsanların gerçekten karınlarını doyuramadıkları dönemlerde insanların gözü hiçbir şeyi görmez, her türlü riski göze alıp, karınlarını doyurmaya çalışırlar. Hele açlık, toplumda bir kesimin gelirlerini ve servetlerini artırdığı bir dönemdeyse, açlık veya ekmek ayaklanmaları daha da korkunç olur.

Kapitalizm, özellikle 1780'lerde gündeme gelen birinci sanayi devrimi sonrasında, işçi sınıfları için bir cehennem yarattı. İşçilerin yaşama koşulları kötüleşti. Salgın hastalıklar yaygınlaştı. Geçim iyice zorlaştı. Kapitalizmin yarattığı bu cehenneme karşı oluşan tepkiler, bazen açlığın yol açtığı yağmalamalara ve ayaklanmalara dönüştü. Özellikle toplam harcamalar içinde ekmek giderlerinin yüksek olduğu dönemlerde, yaşanan kuraklığa veya başka bir soruna bağlı olarak tarımsal üretimde ortaya çıkan düşüşler ekmek fiyatlarını artırınca, "açlık ayaklanmaları", "yiyecek ayaklanmaları" veya "ekmek ayaklanmaları" olarak isimlendirilen eylemler gündeme geldi. Bu eylemler bir sınıf hareketi olmaktan çok, "yoksullar hareketi" idi; farklı toplumsal sınıflardan yoksulların tepkisiydi.

FRANSA'DA AÇLIK AYAKLANMALARI

Fransa'da 17. yüzyılda vergi alanlara ve asker toplayanlara karşı kanlı köylü ayaklanmaları yaşandı. Örneğin, 1670'li yıllarda tuz vergisi konusunda çıkan ayaklanma hızla çeşitli bölgelere yayıldı. 1709 yılında ise tarımsal üretimde yaşanan büyük düşüş ve onu izleyen açlık sırasında yiyecek ayaklanmaları oldu. 1725 yılında Normandiya bölgesinde ve Paris civarında yiyecek ayaklanması yaşandı. 1752 yılında Rouen'de pamuk işçileri ayaklandı, tahıl ambarlarını ve depoları yağmaladı, kenti üç gün elinde tuttu. Askerlerle girilen çatışmada ise on işçi hayatını kaybetti. Beş işçi de asıldı.

İngiltere'de olduğu gibi Fransa'da da uzun çalışma süreleri, kötü sağlık koşulları, yetersiz beslenme, çocuk işçiler, hastalık, kazalar yaygındı. 18. yüzyılda normal bir Fransız işçisi toplam gelirinin yaklaşık yüzde 50'sini yalnızca ekmek alabilmek için harcıyordu. Gelirinin yüzde 16'sı sebze, yağ ve şaraba; yüzde 15'i giyime; yüzde 5'i yakıta ve yüzde 1'i de aydınlanmaya gidiyordu. 1709 yılında büyük bir açlık yaşanmış ve yüzlerce kişi açlıktan ölmüştü. 18. yüzyılda yiyecek isyanları oldu. İnsanlar karınlarını doyurabilmek için dükkanları yağmaladı. 1789 yılında Paris'teki bir fabrika işçisi gelirinin yüzde 60'ını yalnızca ekmek için ayırmak zorundaydı. Ekmek fiyatları hızla artınca, ekmek için ayrılması gereken para daha da arttı. Fransız Devrimi sürecinde, 1795 yılında ekmek iyice pahalılandı. Paris polisinin raporlarına göre, bir baba, açlık korkusuyla üç çocuğundan ikisini öldürdü. Ertesi gün ekmek ayaklanması gerçekleşti, fırınlar ve bakkallar yağmalandı. Ekmek temini daha da zorlaşınca, açlıktan sokaklarda ölenler ve intihar edenler oldu. Bu dönemde Fransız Medeni Kanunu, bir uyuşmazlık durumunda, ücretler konusunda ustaların sözünün esas alınacağını belirtiyordu.

1778 yılında Grenoble ve Toulouse'da, 1784 ve 1785 yıllarında Normandiya'da ve 1788 yılında da çeşitli bölgelerde ekmek ayaklanmaları yaşandı.

Fransa'da yiyecek ayaklanmaları 1848 yılına kadar devam etti.

İNGİLTERE'DE AÇLIK AYAKLANMALARI

İngiltere'de işçilerin ve genel olarak emekçi sınıf ve tabakaların en önemli yoksullaşma nedeni, tarımsal felaketlere, savaşlara ve ihracata bağlı olarak, buğday fiyatlarının artmasıydı. Ayrıca et ve peynir fiyatlarında büyük artışlar da kitlesel tepkilere yol açıyordu. Fiyatlar artınca yoksullar

ayaklanıyor, buğdayını pahalı satan çiftçi ve tüccarların depolarını basıyor, fiyatı artan ürünleri “adil fiyatlar”dan satıyordu. Bazı durumlarda evler, depolar, fabrikalar, değirmenler yakılıyordu; ayaklanmalara karşı direnenlerden ölenler oluyordu. Ayaklanmalardan öldürülenler ve asılanlar da vardı.

İngiliz tarihçisi George Rude, 1735-1800 döneminde bu nitelikte 275 olay belirleyebilmiştir. Bu olayların yaklaşık üçte ikisi gıda fiyatlarının artmasına karşı gerçekleştirilen ayaklanmalardır. Bu ayaklanmalarda özellikle kömür madeni işçileri, kömür mavnası işçileri, teneke madeni işçileri ve dokumacılar önemli rol oynadılar.

İşçilerin gerçek ücretleri, parasal ücretlerindeki bir azalma nedeniyle değil de toplam harcamaları içinde büyük paya sahip gıda ürünlerinin fiyatlarının artmasıyla düşünce, tepki işverenlere değil, gıda ürünleri fiyatlarının artmasından sorumlu olduğu düşünülen kesimlere yöneliyordu. Gıda fiyatlarının artmasından tüm yoksullar etkilendiğinden, hareket bir “işçi sınıfı hareketi” olarak değil, bir “yoksullar hareketi” olarak geliyordu.

İngiltere’de 18. yüzyılın başlarından 19. yüzyılın başlarına kadar ortaya çıkan en önemli “yiyecek ayaklanmaları” 1709-10, 1727-9, 1739-40, 1756-7, 1766-8, 1772-3, 1783-4, 1794-6, 1800-1, 1810-13 ve 1816-18 yıllarında gerçekleşti. 1816 yılındaki ayaklanmalara “Ekmek veya Kan Ayaklanmaları” adı veriliyordu. Yiyecek ayaklanmalarına katılanlar, bilindiği kadarıyla, kimseyi öldürmediler. Ancak bu ayaklanmalara katılanlardan yaklaşık 30 kişi asıldı veya vurularak öldürüldü.

1790’lı yılların sonlarında “Birleşik İngilizler” (“United Englishmen”) isimli gizli bir örgütlenme, Jakobenlerden de etkilenerek ve bu dönemde gerçekleşen bazı yiyecek ayaklanmalarından yararlanarak, ihtilal örgütlemeye çalıştı. 1803 yılında Londra’da başı kesilerek idam edilen Edward Marcus Despard’ın, 1817 yılında aynı şekilde idam edilen Jeremiah Brandreth’in çabaları da aynı doğrultuydu.